

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

СОБОЛЄВСЬКА Світлана Олександрівна



УДК 792.077(477) : [17.021.2 : 17.022.1] "1990/2000"

**КУЛЬТУРОТВОРЧА ФУНКЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО АМАТОРСЬКОГО ТЕАТРУ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

26.00.01 – теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата культурології

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури та інформаційної політики України (м. Київ).

Науковий керівник: доктор культурології, професор
Герчанівська Поліна Евальдівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв,
завідувачка кафедри культурології
та інформаційних комунікацій

Офіційні опоненти: доктор культурології, професор
Яковлев Олександр Вікторович,
Київська муніципальна академія естрадного
та циркового мистецтв,
ректор

кандидат культурології, професор
Вовкун Василь Володимирович,
Львівський національний академічний театр
опери та балету імені Соломії Крушельницької,
генеральний директор

Захист відбудеться 25 березня 2021 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.

Автореферат розіслано 24 лютого 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор культурології, професор



О. В. Овчарук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зміна парадигми в українському культурному просторі на перетині радянської доби і часу становлення незалежної України, що відбувається на тлі ентропійних процесів у суспільстві та загострення бінарної опозиції глобалізація-локалізація у світі, призвела до втрати людиною основних маркерів, за допомогою яких вона визначає себе і своє місце у соціумі, та до руйнування сприйняття суб'єктом себе як автототожної особистості. Це детермінувало кризу української ідентичності (як групової, так й особистісної) та актуалізувало пошук шляхів її подолання. З'явилась гостра необхідність у новому світогляді, способі мислення людини та моделі її поведінки, що відповідає сучасним реаліям. Ключовим питанням сьогодення стає оптимізація процесу формування української ідентичності, соціалізації та інкультурації особистості, важлива роль в якому надається культурі.

Постановка цієї проблеми фокусує увагу на аматорському театрі з його могутнім культуротворчим потенціалом. Як синтез колективних та індивідуальних творчих зусиль аматорський театр є вагомим важелем у процесі формування особистості, будучи своєрідним барометром, який чутливо реагує на зміни в соціокультурній сфері та духовно-психологічному кліматі епохи. Характерною ознакою аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття стає експеримент, спрямованість на пошук нового змісту та конструювання нових форм, що відбивають лабораторний стан сучасного українського театрального мистецтва. Це переносить акцент дослідження з мистецтвознавчих проблем на культурологічне осмислення природи аматорського театру, трансформації його змісту і форм у хронотопі. Зусилля вчених (О. Безгіна, Г. Веселовської, В. Вовкуна, Л. Дорогих, Р. Єсипенка, Г. Ніколаєвої та інших) спрямовуються на формування теоретико-методологічних основ дослідження феномену театру: вивчаються його культурні коди, новітні форми з використанням методів семіотики, структуралізму, теорії інформації та комунікації. Варто відзначити, що наявні лише поодинокі праці стосовно українського аматорського театру (переважно історичного або мистецтвознавчого спрямування), але комплексні дослідження культуротворчої функції українського аматорського театру у кінці ХХ – на початку ХХІ століття відсутні.

Окремого теоретичного осмислення у гуманітарному дискурсі потребує проблематика культуротворчої функції українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття в контексті формування української ідентичності, соціалізації та інкультурації особистості. Актуальним є також аналіз інноваційних форм в аматорському театрі, що відбиває новітні концепції моделювання сучасного українського театру. Недостатнє вивчення цих проблем актуалізує тему дисертаційного дослідження **«Культуротворча функція українського аматорського театру (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідної роботи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій. Тема дисертації затверджена рішенням Вченої

ради НАКККиМ (протокол засідання № 9 від 26.04.2016 р.). та відповідає комплексній темі «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер № 115U001572 від 12.06.2015 р.).

Наукове завдання дисертації полягає у розкритті культуротворчої функції українського аматорського театру кінця XX – початку XXI століття як модератора формування української ідентичності та засобу соціалізації та інкультурації особистості.

Мета роботи полягає у з'ясуванні культуротворчої функції аматорського театру у формуванні української ідентичності, оптимізації процесу інкультурації та самоідентифікації індивіда кінця XX – початку XXI століття.

Відповідно до мети передбачено вирішення таких **завдань**:

- розробити стратегію дослідження українського аматорського театру в аспекті його культуротворчої функції;
- уточнити дефініцію поняття «аматорський театр» в його кореляції з професійним театром;
- дослідити трансформацію українського аматорського театру в хронотопі у його взаємодії з соціокультурними реаліями та ввести періодизацію його розвитку;
- сконструювати модель українського аматорського театру кінця XX – початку XXI століть і визначити її системну структуру та парадигмальні основи формування;
- розкрити системну структуру українського аматорського театру і визначити її жанрово-видову типологію;
- дослідити трансформацію взаємозв'язку культурної та економічної складової у діяльності аматорського театру у XXI столітті;
- визначити культуротворчу функцію аматорського театру у розвитку особистості: його вплив на процес інкультурації та самоідентифікації індивіда кінця XX – початку XXI століття.

Об'єкт дослідження – український аматорський театр як соціокультурний феномен.

Предмет дослідження – культуротворча функція українського аматорського театру кінця XX – на початку XXI століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період формування і становлення України як незалежної держави (кінець XX – початок XXI століття), **територіальні межі** – терени України.

Методи дослідження. Концептуальним методологічним ядром дослідження є *системний аналіз* українського аматорського театру як складної системи, що саморозвивається в соціально-історичній системі координат. Базовим у дослідженні є *функціональний* метод, за допомогою якого визначена роль, яку виконує аматорський театр в українському соціумі, та розкривається сутність його культуротворчої функції. Концепція реалізується також завдяки методам наукового пізнання: *компаративному аналізу* для висвітлення спільного і відмінного в аматорському і професійному театрах; *структурно-функціональному* методу, за допомогою якого визначено жанрово-видову типологію українського аматорського театру; *історичному* методу для

виявлення загальної динаміки розвитку феномену в полі української культури та періодизації його розвитку; *діалогічному* методу для вивчення феномену через дискурс театральної культури минулого і сучасності та розкриття парадигмальної основи, що детермінує специфіку аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Теоретична база дослідження. Теоретичну основу дослідження складають культурологічні, мистецтвознавчі, філософські, соціологічні, психологічні, педагогічні праці:

- дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених з теорії та історії культури, що визначають концептуальні засади сучасної культурології (А. Аріарський, П. Герчанівська, Т. Гриценко, Б. Єрасов, Н. Жукова, Є. Подольська, А. Флієр, Я. Чорненький, В. Шейко та інші);

- дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених, присвячені феномену творчості у різні історичні періоди (В. Бехтерєв, Д. Богоявленська, Г. Гегель, Дж. Гілфорд, В. Роменець, Г. Сковорода, І. Франко та інші);

- праці відомих зарубіжних та вітчизняних діячів театрального мистецтва, де висвітлюються різноманітні підходи та здатність до формування творчої особистості засобами театру (Б. Брехт, П. Брук, Є. Вахтангов, Р. Єсипенко, Б. Захава, Г. Крісті, Л. Курбас, В. Мейєрхольд, Н. Корнієнко, К. Станіславський, М. Чехов, Б. Шоу);

- роботи вітчизняних науковців, де розглядаються особливості діяльності українських аматорських театрів у різні історичні періоди (І. Бонь, Л. Дорогих, З. Попова);

- праці щодо театрального фестивалю як феномена культури та шляхів модернізації театрального фестивального руху в Україні з позиції прийняття чужої культури, культурного діалогу та духовного взаємозбагачення. Дослідження у більшій мірі стосуються професійного театру (О. Безгін, Г. Веселовська, М. Захаревич, О. Коваленко, О. Мартиненко, С. Чернецька);

- дослідження культуротворчої та соціальної ролі аматорського театру у процесах ідентифікації та формування особистості його учасників (Г. Абрашкевичус, Я. Горбань, Л. Дорогих, Т. Кремешна, М. Малихіна та інші).

Також науковці звертаються до питання виховання духовної культури та естетичного виховання особистості з молодого віку за допомогою аматорського театру (Є. Воропаєв, М. Татаренко, О. Лапина, Г. Єскіна, Л. Калініна). У контексті дослідження особливу увагу заслуговує робота видатного українського режисера театру і кіно М. Терещенка «Режисер і театр», який наполягає на взаємодії педагогічного і театрального процесу.

Наукова новизна дослідження полягає у системному підході до аналізу українського аматорського театру в контексті його культуротворчої функції. Новизна концепції розкривається у положеннях, що виносяться на захист.

Уперше:

- розкрита культуротворча функція українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття як модератора формування української ідентичності та засобу соціалізації та інкультурації особистості;

– сконструйована і проаналізована концептуальна модель українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття як відкритої динамічної системи, орієнтованої на діалог із зовнішнім середовищем, та визначені парадигмальні основи, що детермінують її специфіку;

– введена у науковий обіг періодизація розвитку українського аматорського театру радянської-пострадянської доби, в основі якої лежить уявлення про варіативність культурної парадигми через соціокультурні колізії: 20-ті – 30-ті роки ХХ століття (період активних експериментів); 40-і – 80-і роки ХХ століття (соціалістичний реалізм); 90-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття (ренесанс експериментів і пошуку сучасної моделі національної культури);

– диференційовано основні структурні складові аматорського театру та здійснена його жанрово-видова типологія.

Уточнено та доповнено:

– дефініцію поняття «аматорський театр» в його кореляції з професійним театром як неінституціональної форми театру, що поєднує непрофесійних виконавців, діючих на громадських засадах.

Набуло подальшого розвитку:

– положення про наближення аматорського театру у ХХІ столітті до професійного; встановлено, що межа бінарної опозиції аматорський-професійний театр стає більш прозорою, взаємопроникаючою.

Теоретичне значення дисертаційної роботи. Нові наукові положення, що сформульовані у дослідженні, можуть стимулювати дослідницьку активність у напрямку подальшого поглиблення розробки проблеми української аматорської театральної культури.

Практичне значення здобутих результатів полягає в тому, що зміст дослідницької концепції, наукові положення, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у викладанні спеціальних та нормативних курсів з культурології, філософії культури, філософської антропології у вищих навчальних закладах («Історія та теорія культури», «Культурологія», «Етнокультурологія», «Українська народна художня культура»).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою, здійсненою в галузі теорії та історії культури (культурологія). Висновки та положення, що містять наукову новизну і мають практичне значення, ґрунтуються на результатах, отриманих автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри культурології та інформаційних комунікацій Інституту практичної культурології та арт-менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Оприлюднення результатів дисертаційної роботи здійснювалося у доповідях та виступах на наукових конференціях, серед яких: Міжнародна науково-творча конференція «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 21 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-творча конференція «Мистецька освіта України ХХІ століття: євроінтеграційний вектор» (Київ, 12-13 травня 2016 р.); Міжнародний науково-методичний семінар з майстер-класами «Мистецтво

дарує майбутнє: забезпечення права на гідне життя дітей з особливими потребами» (Київ, 24 травня 2016 р.); Міжнародна наукова конференція «Знаки питання в історії України: про що мріяли, що маємо, на що надіємося?» (Ніжин, 28-29 вересня 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Традиційна культура України ХХІ століття як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи» (Київ, 21 жовтня 2016 р.); Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Другі наукові читання, присвячені пам'яті доктора історичних наук професора О. І. Путро» (Київ, 21 листопада 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Національні культури в глобалізованому світі» (Київ, 6-7 квітня 2017 р.); Міжнародна наукова конференція «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» (Острог, 12-13 травня 2017 р.); Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Українське суспільство: основні виміри» (Київ, 25 травня 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності» (Київ, 6-7 червня 2017 р.); Міжнародна науково-теоретична конференція «Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017» (Київ, 23 листопада 2017 р.); Науково-практична конференція «Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій» (Харків, 22-23 червня 2018 р.); Міжнародні наукові читання 2018 в музеї Б. Лятошинського в Житомирі «Митець – культура – виміри часу» (Житомир, 5 жовтня 2018 р.); XVII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців» (Київ, 22 лютого 2019 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Виховання духовної краси майбутнього професіонала (до 20-річчя Науково-дослідного інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля)» (Покровськ, 15 жовтня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у 22 одноосібних публікаціях, з них – 6 у фахових виданнях з культурології, затверджених МОН України, 1 – у наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 15 – у збірниках матеріалів конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Структура дисертації та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (303 позиції). Загальний обсяг дисертації складає 219 сторінок, з яких 190 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Вступ містить обґрунтування актуальності теми дисертації; стан наукової розробки теми; формулювання мети і завдань; визначення об'єкта, предмета та методів дослідження; визначення хронологічних і територіальних меж; виявлення наукової новизни, теоретичного та практичного значення отриманих результатів; зазначення форм апробації результатів дослідження, зокрема публікацій з теми наукової роботи; структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Український аматорський театр: стратегії дослідження», що складається з трьох підрозділів, здійснено огляд наукової літератури з дисертаційної проблематики, розроблено методологію дослідження, подано дефініцію поняття аматорського театру в його кореляції з професійним театром.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження» сформовано теоретичну базу за характером пізнавальних властивостей і визначено напрямки дослідження. Науковий аналіз багатьох питань щодо аматорського театру з позицій культурології стикається із недостатньою розробкою методологічних і теоретичних проблем сучасного українського аматорського театру. Та до особливостей організаційної та суспільної діяльності аматорських театрів у різні часи у своїх працях звертається низка науковців. Зокрема, про особливості роботи і становлення Канівського самодіяльного музично-драматичного театру, вміння режисера вибудувати співтворчість колективу аматорів і глядачів йдеться у книзі «Мистецтво аматорського театру» українського режисера І. Боня.

Аматорське театральне мистецтво як історико-культурне явище на матеріалах України другої половини ХІХ століття та його особливості у контексті розвитку культури означеного періоду дослідила Л. Дорогих, стверджуючи, що культура відіграла вирішальну роль у формуванні української національної ідентичності, а аматорське мистецтво, на відміну від фольклору, є нетрадиційною соціально-культурною формою народної творчості. Стан та розвиток українського аматорського театру в період 1985–1995 років дослідила З. Попова у праці «Аматорський театральний рух в Україні (1985-1995 рр.)», де вперше наголошується на особливостях організаційної та суспільної діяльності аматорського театру у час становлення української державності.

Думка про те, що аматорське мистецтво як продукт демократичної духовної культури має широкий діапазон: від побутової художньої творчості – до високого рівня естетично спеціалізованого мистецтва, і містить у собі зародок універсальних відносин між людиною й культурою та формує свідомість особистості, що може опосередковано або прямо впливати на суспільне та політичне життя країни, продовжено у цьому дослідженні.

Театральний фестиваль як феномен культури та шляхи модернізації театального фестивального руху в Україні у ХХІ столітті досліджували О. Безгін, Г. Веселовська, М. Захаревич, О. Коваленко та інші. Більшою мірою праці стосувались професійного театру, тож дослідження українських фестивалів аматорських театрів, визначення їх місця і ролі в Україні у мистецькій комунікації, яка визначає соціокультурну орієнтацію особистості в умовах глобалізації, потребує уваги сучасних дослідників.

Різні аспекти проблеми творчої діяльності й розвитку людини, а також феномен творчості у різні часи знаходились у полі уваги зарубіжних та вітчизняних вчених. Доведено, що через творчість здійснюється самореалізація людини. Різноманітні підходи та здатність до формування творчої особистості засобами театру висвітлено у працях відомих діячів театального мистецтва, зокрема Б. Брехта, П. Брука, Є. Вахтангова, Р. Єсипенка, Б. Захави, Г. Крісті,

Л. Курбаса, В. Мейєрхольда, Н. Корнієнко, К. Станіславського, М. Чехова, Б. Шоу та інших. Своє розуміння зв'язку між особистістю і творчістю у контексті культуротворчого процесу пропонує педагог О. Попович, зазначаючи, що учбова і освітня функції є засобом перетворення здатностей індивіда у властивості особистості, а творчість є його природною потребою у самовдосконаленні, самореалізації та саморозвитку.

Сучасні аматорські театри, будучи культурними проектами, які шукають нові засоби ретрансляції людських знань, навичок, досвіду, національних традицій і просувають нові ідеї у життя суспільства, мають, використовуючи загальноприйняті культурні коди, побудувати власну логіку роботи, щоб їх учасники, володіючи здатністю до імпровізації, змогли пережити новий досвід під час вирішення певних соціальних завдань. Адже культура має творчий характер і спонукає людину до засвоєння нової інформації, яка найкраще усвідомлюється нею у процесі гри, зокрема, завдяки участі в роботі аматорського театру. В сучасному аматорському театрі при описі або реконструкції картини світу як системи інтуїтивних уявлень про реальність використовується наратив як суб'єктивна розповідь особистості, яка може самостійно оцінювати подію та намагається не тільки донести інформацію глядачу, а й залучити, зацікавити його, викликавши певну емоційну реакцію. Отже, культуротворча функція аматорського театру полягає у засвоєнні людиною духовних цінностей в процесі виконання своїх соціальних функцій. Основу пропонованого дослідження склали культурологічні, мистецтвознавчі, філософські, соціологічні, психологічні, педагогічні праці, як фундаментальні, так і узагальнюючі дослідження, що були розглянуті автором під час написання наукової роботи.

На підставі проведеного ретроспективного аналізу літератури визначено проблемне поле та стратегія дисертаційного дослідження.

У підрозділі 1.2 «Дефініція поняття “аматорський театр” в його кореляції з професійним театром» для визначення дефініції поняття «аматорський театр» цей феномен вивчено у кореляції з професійним театром. У парадигмі функціонального аналізу аматорський і професійний театр постають автономними складовими певної художньої культури. Кожен з них має іманентну специфіку, відіграє свою функцію у соціокультурній практиці, але несе у собі загальні особливості певної культури, її цінності та патерни поведінки, у яких проявляється дух нації, її унікальність.

До ключових універсальних рис цих феноменів слід віднести:

- кожен із них є породженням колективної життєдіяльності людей;
- кожен із них є складною відкритою саморегулюючою системою, що функціонує і розвивається у певному соціокультурному полі;
- кожен із них виконує сукупність функцій (консолідації та самоідентифікації людей, соціалізації та інкультурації особистостей тощо), відносно спільноти, яка їх породжує і використовує у власних інтересах;
- кожен із них відбиває багатогранність соціокультурної практики конкретно-історичної спільноти;
- кожен із них має здатність до саморозвитку та самовідновлення, постійного породження нових форм з метою адаптації до мінливих умов буття.

Водночас як професійний, так і аматорський театр має іманентні риси. Характерною ознакою професійного театру є *інституціональність*. Професійний театр – це інститут зі своєю ієрархією складових елементів, що виконують певні функції, з іманентними цінностями, нормами і зразками поведінки, а також матеріальними відносинами. У професійному театрі, крім режисерів і виконавців, важливу роль у створенні вистави відіграють також звукорежисери, гримери, робітники сцени, декораційний та освітлювальний цехи. Іншою ознакою є *професіоналізм* його членів.

На відміну від професійного, аматорський театр не є інститутом, – це громадська організація, що об'єднує непрофесійних виконавців, які беруть участь у виставі за принципом добровільності, без отримання грошової винагороди. У ньому немає диференціації складу, подібної до тієї, що присутня у професійному театрі. В аматорському театральному колективі всі функції з підготовки і проведення вистави лягають на плечі керівника колективу та акторів.

У результаті проведеного компаративного аналізу феноменів можна визначити: аматорський театр – це неінституціональна форма театру, що поєднує непрофесійних виконавців, які діють на громадських засадах.

Показано, що на початку ХХІ століття простежується тенденція взаємозближення аматорського та професійного театрів: межа бінарної опозиції аматорський–професійний театр стає більш прозорою, взаємопроникаючою.

У *підрозділі 1.3 «Методологічні засади дослідження аматорського театру»* на підставі проведеного аналізу сучасних теоретичних розробок щодо українського аматорського театру та вивчення методологічного інструментарію розроблено алгоритм дослідження культуротворчої функції українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття та визначено комплекс аналітичних методів цього феномену.

Дослідження ґрунтується на фундаментальних принципах культурологічного аналізу. Концептуальним методологічним ядром є *системний аналіз* українського аматорського театру як складної системи, що саморозвивається у хронотопі. Концепція реалізується завдяки синтезу провідних методологічних напрямів культурології: *структурно-функціонального методу*, за допомогою якого визначено роль, що виконує аматорський театр в українському соціумі, розкривається сутність його культуротворчої функції, а також визначено жанрово-видову типологію українського аматорського театру; *компаративного аналізу* для висвітлення спільного і відмінного в аматорському і професійному театрах; *історичного методу* для виявлення загальної динаміки розвитку феномену в просторі української культури та періодизації його розвитку; *діалогічного методу* для вивчення феномену через дискурс театральної культури минулого і сучасності та розкриття парадигмальної основи, що детермінує специфіку аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У **другому розділі «Аматорський театр як підґрунтя розвитку українського суспільства»** розкривається культуротворча роль аматорського театру як модератора формування української ідентичності. У межах концепту аналізуються два рівні ідентичності – групова (розділ 2) та індивідуальна (розділ 3). У ракурсі цієї парадигми у другому розділі досліджується динаміка

розвитку українського аматорського театру, його особливості як відкритої системи, що знаходиться у мінливому соціокультурному полі, і взаємозв'язок культурної та економічної складової у діяльності аматорського театру.

У підрозділі 2.1 «Динаміка розвитку українського аматорського театру» на підставі аналізу еволюції аматорського театру в історичній ретроспективі було запропоновано авторську концепцію періодизації розвитку феномену в радянську – пострадянську добу.

В основі періодизації лежить уявлення про зміну культурної парадигми через соціокультурні колізії в українському соціумі:

– 20-ті – 30-ті роки ХХ століття – період активних експериментів (робітничо-селянські театри, «живі газети» тощо) і поступове підпорядкування театру принципам ідеології й політики (зародження соцреалізму);

– 40-і – 80-і роки ХХ століття: аматорські театри діють у межах соціалістичного реалізму (з початком Другої Світової війни розпочинається активний рух агітаційного народного театру; у 1960-х роках формується організаційна система заходів розвитку агітаційно-художніх бригад); незважаючи на кризу, що намітилась у 1950-х роках, соцреалізм проіснував аж до кінця 1980-х років;

– 90-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття – ренесанс експериментів і пошуку сучасної моделі національної культури; на початку ХХІ століття аматорський театр стає майданчиком для психологічної підтримки людей з особливими потребами (арт-терапія).

Періодизація, що підтверджена емпіричним матеріалом, дозволяє осмислити кореляцію між діяльністю аматорського театру, трансформаціями в українському соціумі та зміною його культурної парадигми.

У підрозділі 2.2 «Особливості сучасного аматорського театру як відкритої соціокультурної системи» сконструйована модель та обґрунтовано парадигмальні основи, що детермінують специфіку аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття, а також роль його культуротворчої функції у формуванні українського культурного простору пострадянського періоду.

У підрозділі феномен осмислюється як модератор утворення української ідентичності, що забезпечує мультистійкість і спадкоємність соціокультурної системи, але при певній її варіативності. Чинником такої варіативності є трансформація картини світу в суспільстві, перетворення його соціокультурної сфери, що спрямовують людей до зміни стереотипів свідомості та пошуку нових поведінкових форм.

Як відкрита динамічна система аматорський театр орієнтований на діалог із зовнішнім середовищем, що детермінує його функції і форми. Зміна культурної парадигми на перетині радянської та пострадянської епох обумовила нові задачі українського аматорського театру. Якщо в епоху соцреалізму театр був інструментом для створення образу певного інтегрованого феномену – «радянського народу», то в пострадянський період акцент переноситься на викристалізування *української ідентичності*. У межах цієї проблематики провідною стає культуротворча функція театру для вдосконалення системи образів індивідуальної та групової ідентичності.

Розпочатий інтенсивний пошук нової моделі українського аматорського театру сприяв розкриттю творчого потенціалу особистості та розвитку її креативності. Успадковуються кращі здобутки національної та світової театральної культури, створюються нові форми та жанри аматорського театру. У межах дослідження було розроблено декілька типів класифікації українського аматорського театру за різними критеріями. За видовим принципом аматорські театри поділяються на традиційні та експериментальні: театри-лабораторії, екологічні театри, театри моди, театри для людей з обмеженими можливостями. В основу другої моделі класифікації покладено критерій відбору за формою виконання сценічного твору: драматичні, музичні, лялькові, мішані. У третій моделі аматорський театр класифікується за віком учасників на дитячі, молодіжні, театри для дорослих, мішані. Четверта модель передбачає класифікацію аматорського театру як відкритої соціокультурної системи за засобами його підпорядкування в системі закладів культури. Аматорський театр може належати до клубних закладів, селищних або міських палаців культури, обласних центрів народної творчості, до громадських організацій.

Широко розповсюджуються новітні форми аматорських театрів: вербатім як форма документального театру; постмодерністський театр, що пов'язаний з практикою перформансів і хепенінгів; метафоричний театр; театр книги; використовується практика фестивалів, у тому числі міжнародних; створюється симбіоз аматорських театрів та музеїв (територія музею стає майданчиком для театральних дій), через військові дії на Донбасі аматорський театр починає виконувати функцію арт-терапії.

Аналіз типології українських аматорських театрів дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на різну організаційну і змістовну основу, неоднакову сценічну підготовку акторів, відмінні матеріальні та технічні можливості, розміри сцен, йде процес поступового наближення аматорського театру до професійного.

Це проявляється у виборі його репертуару, у професійному рівні режисера-керівника, у творчій майстерності виконавців. Аматорський театр цілеспрямовано звільняється від репертуару відкрито-пропагандистського характеру часів радянського тоталітаризму; все частіше ставляться п'єси класичного репертуару, зростає художній рівень постановок злободенної тематики. Йдучи в ногу з часом, аматорський театр починає включати в свою діяльність елементи менеджменту та економіки. Таким чином, межа бінарної опозиції аматорський-професійний театр стає більш прозорою, взаємопроникною, що сприяє формуванню українського культурного простору доби незалежності країни.

У підрозділі 2.3 «Взаємозв'язок культурної та економічної складової у діяльності аматорського театру» розкрито вплив економічного фактору на сучасний розвиток культурних ініціатив.

Показано, що в ХХІ столітті у межах аматорського театру як системи міцно перетинаються її культуротворча складова, менеджмент та економіка. Впроваджуючи інноваційні підходи до проєктів, митці-аматори закладають основу для перетворення аматорського колективу в професійний.

Третій розділ «Аматорський театр як засіб соціалізації та інкультурації особистості», що складається з чотирьох підрозділів, присвячений проблемі впливу аматорського театру на процес інкультурації та самоідентифікації індивіда, культуротворчої ролі аматорського театру у формуванні обдарованої особистості; аналізується роль репертуару аматорських театрів як інструменту конструювання української ідентичності, а також значення фестивалів та оглядів аматорських театрів для розвитку міжкультурного діалогу.

У підрозділі 3.1 «Вплив аматорського театру на процес інкультурації та самоідентифікації особистості» досліджується проблема людини творчої, виразника колективного та індивідуального культурного досвіду в системі соціального кодування. Визначено, що найважливішим завданням аматорського театру є сприяння формуванню самоідентифікації особистості, розкриттю її креативності та творчого потенціалу.

Ґрунтуючись на парадигмі щодо соціалізації та інкультурації як двох аспектів єдиного процесу входження індивіда у соціокультурну систему, аналізується роль сучасного українського аматорського театру як засобу цілеспрямованого конструювання внутрішнього простору творчої особистості, засвоєння та активного відтворення нею соціокультурного досвіду суспільства (соціальних норм, цінностей, зразків поведінки, звичаїв, культурних традицій), акумульованого у театральних формах.

Показано, що у співпраці режисера та акторів-аматорів формується самоідентифікація творчого індивіда, відбувається розвиток таких його сфер, як самопізнання, емоційно-ціннісне ставлення до себе, саморегулювання, що забезпечує збереження його ідентичності при всіх нормативно-ціннісних трансформаціях у суспільстві. У межах театру митець-аматор засвоює знання з історії культури, філософії, психології, осягає причинно-наслідкові зв'язки подій у житті як своїх сучасників, так і попередників, знайомиться з культурою інших народів світу.

У підрозділі 3.2 «Культуротворча роль аматорського театру у формуванні особистості з раннього віку» робиться акцент на фізичну та психічну реабілітацію та релаксацію дітей з особливими потребами, в тому числі дітей війни.

Діючи у контексті арт-терапії, аматорський театр долучає до участі юних виконавців з особливими потребами. Синтезуючи виховання, гру та арт-терапію, аматорський театр гармонізує внутрішній світ юних акторів, сприяє підвищенню їхнього культурного рівня та засвоєнню соціокультурного досвіду суспільства. Різноманітні театральні прийоми, що використовуються аматорським театром (зокрема, застосування ляльок), допомагають дітям з обмеженими можливостями адаптуватися до оточуючого світу, розкрити духовний потенціал власної особистості. Аматорський театр через вільну ігрову дитячу діяльність сприяє самовираженню дитини, утворюючи особливе мікросередовище, в якому підкреслюється важливість індивідуальності кожного учасника гри, допомагає інтегруванню у соціум. Результатом спільної творчості

в доброзичливій атмосфері аматорського театру стає поєднання навчання і виховання з процесом соціалізації дітей з вадами здоров'я.

Отже, театр для дітей та підлітків виконує культуротворчу функцію через введення їх до середовища вітчизняної та світової культури. Адже в аматорському театрі у зрозумілому і доступному дітям та підліткам форматі прищеплюються загальнолюдські цінності.

Театр стає тим місцем, де діти знайомляться зі здобутками світової та національної культури. Головним у цьому процесі є те, що вони долучаються до творчості, яка є однією із необхідних умов самореалізації особистості, розкриття власних талантів, розвитку евристичного мислення та естетичного сприйняття дійсності.

У підрозділі 3.3 *«Репертуар аматорських театрів як інструмент формування української ідентичності»* розкрита культуротворча роль репертуару аматорського театру та базові принципи його побудови.

Показано, що у контексті культуротворчої функції репертуар аматорського театру є засобом і результатом не тільки художньо-творчого, а й виховного процесу, метою якого є засвоєння індивідом соціокультурних зразків, норм, цінностей суспільства. Репертуар виконує роль механізму формування самоідентифікації і соціокультурної ідентифікації особистості та стає інструментом її інкультурації.

Будучи візитівкою театру, репертуар базується на таких принципах, як художня якість твору, його актуальність, доступність для виконання театральним колективом, наявність духовного-емоційного відгуку у глядача. Репертуар українського аматорського театру характеризується підвищеним інтересом до національної культури, одночасно до його складу входять твори зарубіжних драматургів, постановки публіцистичної драматургії актуальної соціальної проблематики та ін.

У підрозділі 3.4 *«Фестивалі та огляди аматорських театрів як засіб міжкультурного діалогу»* визначається місце і роль фестивалів аматорських театрів у мистецькій комунікації.

Аналізується практика провідних міжнародних фестивалів аматорських театрів, які проводились в Україні:

- міжнародний фестиваль «Тернопільські театральні вечори», міжнародний фестиваль молодіжних театрів «РАМПА» (м. Дніпро),
- міжнародний молодіжний театральний фестиваль «ПРОСТІР» (м. Чернігів),
- міжнародний фестиваль сучасних, альтернативних, експериментальних і незалежних театрів України та Європи «Драбина» (м. Львів),
- театральний фестиваль «Живи!» (АР Крим) та інші.

Показано, що фестивальний рух виступає особливою структурою, орієнтованою на збереження та розвиток національних та загальносвітових естетичних та гуманістичних цінностей. Під час цих акцій виникають творчі зв'язки між аматорськими колективами, відбувається обмін досвідом та ознайомлення з культурою інших країн, здійснюється міжкультурна комунікація.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети, завдань, основних положень і результатів дослідження сформульовані такі висновки:

1. Визначено стратегію дослідження українського аматорського театру в аспекті його культуротворчої функції, що ґрунтується на основних принципах аналізу культури як системи культурних феноменів. Здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми щодо культуротворчої функції українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття у контексті формування української ідентичності та оптимізації процесу інкультурації й самоідентифікації індивіда.

2. Представлено авторську дефініцію поняття «аматорський театр» як неінституціональну форму театру, що поєднує непрофесійних виконавців, які діють на громадських засадах. Аматорський театр вивчено у кореляції з професійним театром. Доведено, що, будучи автономною складовою художньої культури з притаманною йому іманентною специфікою та виконанням окремих функцій у соціокультурній практиці, аматорський театр несе у собі загальні особливості певної культури, її цінності та патерни поведінки, у яких проявляється унікальність нації.

3. Розкрито культуротворчу функцію аматорського театру у формуванні українського культурного простору, міжкультурної комунікації, самоідентифікації творчого індивіда, введенні дітей та підлітків до простору вітчизняної та світової культури. Розроблено концепт феномену аматорського театру як модератора української ідентичності. У межах концепту запропоновано і верифіковано періодизацію розвитку українського аматорського театру радянської-пострадянської доби, в основі якої лежить парадигма зв'язку змісту, форм та функцій театру із соціокультурними реаліями.

4. Створено модель українського аматорського театру *кінця ХХ – початку ХХІ століття*, що інтерпретується як відкрита динамічна система, яка орієнтована на діалог із зовнішнім середовищем. Показано, що, якщо в добу соцреалізму театр був інструментом для формування образу певного інтегрованого феномену – «радянського народу», то у пострадянський період акцент переноситься на викристалізування *української ідентичності*.

5. Здійснено типологію українського аматорського театру за такими критеріями: видовим принципом, формою виконання сценічного твору, віком учасників, характером підпорядкування тощо. Визначено інноваційні форми аматорського театру (вербатім, постмодерністський театр, метафоричний театр, театр книги, театр-музей тощо).

6. Обґрунтовано, що у ХХІ столітті межа бінарної опозиції аматорський-професійний театр стає більш прозорою, взаємопроникаючою, що проявляється у виборі репертуару, професійному рівні режисера-керівника та творчої майстерності виконавців. У системі сучасного аматорського театру перетинаються її культуротворча складова, менеджмент та економіка. Впроваджуючи інноваційні підходи до проектів, митці-аматори створюють передумови для перетворення аматорського колективу у професійний.

7. Проаналізовано механізми впливу аматорського театру на процес інкультурації та самоідентифікації особистості. Базуючись на парадигмі щодо соціалізації та інкультурації як двох аспектів єдиного процесу входження індивіда у соціокультурну систему, визначено роль сучасного українського аматорського театру як засобу цілеспрямованого конструювання внутрішнього простору творчої особистості, засвоєння та активного відтворення нею соціокультурного досвіду суспільства (соціальних норм, цінностей, зразків поведінки, звичаїв, культурних традицій), акумульованого у театральних формах. Акцентована увага на ролі аматорського театру у реабілітації та релаксації дітей з особливими потребами, у тому числі дітей війни.

Перспективи дослідження. Окреслене поле досліджень українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття не є вичерпаним. З метою поглиблення уявлення про культуротворчу функцію феномену рекомендується використання одержаних результатів дослідження для диференційного вивчення інноваційних форм аматорської театральної практики означеного періоду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України як фахові за напрямом «культурологія»:

1. Соболевська С. О. Аматорський театр ляльок у творчій самореалізації дітей з обмеженими можливостями. *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство*. Київ: Міленіум, 2016. Вип. II (7). С. 91–96.

2. Соболевська С. О. Значення аматорського театру у процесах ціннісного самовираження та саморозвитку особистості самодіяльного актора. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Київ: Міленіум, 2016. Вип. XXXVII. С. 103–111.

3. Соболевська С. О. Фестиваль аматорських театрів як засіб міжкультурної комунікації. *Культура і сучасність* : альманах. Київ : Міленіум, 2017. №1. С. 152–158.

4. Соболевська С. О. Значення репертуару театру у розвитку культури (на матеріалі народних аматорських театрів Житомирщини 1990-2000-х років). *Мистецтвознавчі записки*. Київ : Міленіум, 2018. Вип. 33. С. 382–389.

5. Соболевська С. О. Методологічні засади дослідження культуротворчої функції українського аматорського театру (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Мистецтвознавчі записки*. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2019. Вип. 36. С. 45–50.

6. Соболевська С. О. Український аматорський театр у культурних процесах ХХ-ХХІ століття. *Культура і сучасність* : альманах. Київ : Міленіум, 2019. №2. С. 205–209.

Статті у зарубіжних наукових виданнях:

7. Соболевська С. О. Роль режисера аматорського театру у полікультурному просторі. *Spheres of Culture: Journal of Philology, History, Social and Media Communication, Political Science, and Cultural Studies*. Lublin, 2016. Volume XV. P. 470–477.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Соболевська С. О. Вплив аматорських театральних об'єднань на формування творчої особистості актора. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології* : матеріали ІХ Міжн. наук.-творч. конф. 21 квітня 2016 р. Київ : НАКККіМ, 2016. С. 148–150.

9. Соболевська С. О. Краєзнавчий театр книги: традиції та інновації. *Мистецька освіта України XXI століття: євроінтеграційний вектор* : зб. матер. V Міжн. наук.-творч. конф. 12-13 травня 2016 р. Одеса-Київ-Варшава, 2016. С. 260–262.

10. Соболевська С. О. Аматорський театр ляльок у творчій самореалізації дітей з обмеженими можливостями. *Мистецтво дарує майбутнє: забезпечення права на гідне життя дітей з особливими потребами* : матер. Міжн. наук.-метод. семінару з майстер-класами, 24 травня 2016 р. Київ : НАКККіМ, 2016. С. 44–45.

11. Соболевська С. О. Значення репертуару театру у розвитку культури (на матеріалі народних аматорських театрів Житомирщини 1990-2000-х років). *Знаки питання в історії України: про що мріяли, що маємо, на що надіємося?* : матер. XI Міжн. наук. конф., 28-29 вересня 2016 р. Ніжин, Барановичі, Телаві, Люблін, Жезкаган, 2016 р. С. 246–255.

12. Соболевська С. О. Житомирський польський театр імені Юзефа Крашевського: історія та сучасність. *Традиційна культура України XXI століття як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи* : зб. наук. праць за матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 21 жовтня 2016 р. Київ : Український центр культурних досліджень, 2016. С. 85–87.

13. Соболевська С. О. Аматорський театр і суспільство: аспекти взаємодії. *Другі наукові читання, присвячені пам'яті доктора історичних наук професора О. І. Пупра* : зб. матер. Всеукр. наук.-теорет. конф., 20 листопада 2016 р. Київ: НАКККіМ, 2016. С. 165–166.

14. Соболевська С. О. Роль режисера аматорського театру у полікультурному просторі. *Національні культури у глобалізованому світі* : матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 6-7 квітня 2017 р. Київ : КНУКіМ, 2017. С. 133–136.

15. Соболевська С. О. Український аматорський театр як засіб збереження культурної ідентичності. *Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур* : матер. міжнарод. наук. конф., 12-13 травня 2017 р. Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2017. С. 219.

16. Соболевська С. О. Міжнародний фестиваль аматорських театрів як засіб інтенсифікації міжкультурного спілкування. *Українське суспільство: основні виміри* : зб. матер. Всеукр. наук.-теорет. конф., 25 травня 2017 р. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 97–99.

17. Соболевська С. О. Аматорський театр і музейна справа: аспекти взаємодії в контексті сучасності. *Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності* : зб. матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 6–7 червня 2017 р. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 289–292.

18. Соболевська С. О. Аматорський театр у контексті культурно-мистецького життя України (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Гуманітарні студії НАКККиМ – 2017* : матер. Міжнарод. наук.-теорет. конф., 23 листопада 2017 р. Київ : НАКККиМ, 2017. С. 242–244.

19. Соболевська С. О. Інноваційні форми роботи сучасного українського аматорського театру. *Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій* : зб. матер. наук.-практ. конф., 22–23 червня 2018 р. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. С. 379–381.

20. Соболевська С. О. Значення взаємозв'язку розвитку індивідуальності і професійної підготовки у становленні особистості актора аматорського театру. *Міжнародні наукові читання 2018 в музеї Б. Лятошинського в Житомирі* : зб. статей, 5 жовтня 2018 р. Житомир : О. О. Євенок, 2018. С. 148–157.

21. Соболевська С. О. Український аматорський театр як засіб збереження культурної ідентичності. *Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців. Гуманітарний корпус* : зб. наук. статей з акт. проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії ХVІІ Міжнарод. наук.-практ. конф., 22 лютого 2019 р. Київ-Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 123–124.

22. Соболевська С. О. Взаємозв'язок культурної та економічної складової в діяльності сучасного аматорського театру. *Виховання духовної краси майбутнього професіонала (до 20-річчя Науково-дослідного інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля)* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 15 жовтня 2019 р. Покровськ : ДНВЗ «ДонНТУ», 2019. С. 112–116.

АНОТАЦІЯ

Соболевська С. О. Культуротворча функція українського аматорського театру (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата культурології за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури та інформаційної політики України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено вирішенню актуальної наукової проблеми – культуротворчої функції українського аматорського театру кінця ХХ – початку ХХІ століття. Створено модель українського аматорського театру як неінституціональної театральної форми, що поєднує непрофесійних виконавців, що діють на громадських засадах. Доведено, що, будучи автономною складовою художньої культури з притаманною йому іманентною специфікою та виконанням окремих функцій у соціокультурній практиці, аматорський театр несе у собі загальні особливості певної культури, її цінності та патерни поведінки, у яких проявляється унікальність нації.

Розроблено концепт культуротворчої ролі цього феномену в пост-радянський період як модератора формування української ідентичності.

Проаналізовано механізми його впливу на процес інкультурації та самоідентифікації особистості. Базуючись на парадигмі соціалізації та інкультурації як двох аспектів єдиного процесу входження індивіда у соціокультурну систему, визначено роль сучасного українського аматорського театру як засобу цілеспрямованого конструювання внутрішнього простору творчої особистості, засвоєння та активного відтворення нею соціокультурного досвіду суспільства (соціальних норм, цінностей, зразків поведінки, звичаїв, культурних традицій), акумульованого у театральних формах.

Акцентована увага на ролі аматорського театру у реабілітації та релаксації дітей з особливими потребами. Театр для дітей та підлітків виконує культуротворчу функцію через введення їх до вітчизняної та світової культури. Визначено, що у контексті культуротворчої функції репертуар аматорського театру стає засобом і результатом не тільки художньо-творчого, а й виховного процесу, метою якого є засвоєння індивідом соціокультурних зразків, норм, цінностей суспільства. Репертуар виконує роль механізму формування самоідентифікації і соціокультурної ідентифікації особистості та стає інструментом її інкультурації.

У межах концепту запропоновано і верифіковано періодизацію розвитку українського аматорського театру радянської-пострадянської доби, в основі якої лежить парадигма зв'язку змісту, форм та функцій театру із соціокультурними реаліями.

Здійснено типологію українського аматорського театру за певними критеріями (за видовим принципом, формою виконання сценічного твору, за віком учасників тощо). Аналіз типології українських аматорських театрів дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на різну організаційну і змістовну основу, неоднакову сценічну підготовку акторів, відмінні матеріальні та технічні можливості, розміри сцен, йде процес поступового наближення аматорського театру до професійного. Визначено інноваційні форми аматорського театру (вербатім, постмодерністський театр, метафоричний театр, театр книги, театр-музей тощо). Обґрунтована гіпотеза, що у XXI столітті межа бінарної опозиції аматорський-професійний театр стає прозорою, взаємопроникаючою.

Ключові слова: *аматорський театр, культуротворча функція, ідентичність, інкультурація, самоідентифікація особистості.*

SUMMARY

Sobolievskia S. O. Culture-creative function of Ukrainian amateur theater (the late XX – early XXI centuries). – On the rights of the manuscript.

Thesis for the Degree of Candidate of Cultural Studies by specialty 26.00.01 – Theory and History of Culture. The National Academy of Culture and Arts Management, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to solving an actual scientific problem – the cultural-creative function of Ukrainian amateur theater of the late XX – early XXI centuries. A model of Ukrainian amateur theater as a non-institutional theatrical form has been created, combining non-professional performers acting on a voluntary basis. It is proved that, being an autonomous component of artistic culture an inherent to

him immanent specificity and implementation of certain functions in sociocultural practice, amateur theater has the general features of a culture, its values and patterns of behavior, which manifests the uniqueness of the nation.

The concept of the cultural-creative role of this phenomenon in the post-Soviet period as a moderator of the formation of Ukrainian identity has been developed. The mechanisms of its influence on the process of inculturation and self-identification of the individual are analyzed. Based on the paradigm of socialization and inculturation as two aspects of a single process of individual entry into the sociocultural system, the role of modern Ukrainian amateur theater as a means of purposeful construction of the inner space of creative personality, assimilation and active reproduction of sociocultural experience of society (social norms, values, standards of behavior, customs, cultural traditions), accumulated in theatrical forms. Emphasis is placed on the role of amateur theater in the rehabilitation and relaxation of children with identified disabilities. Theater for children and teenagers performs the culture-creative function through their introduction to national and world culture. It is determined that in the context of the culture-creative function the repertoire of amateur theater becomes a means and result not only of artistic and creative, but also educational process, the purpose of which is the assimilation of individual socio-cultural patterns, norms and values of society. The repertoire serves as a mechanism for the formation of self-identification and socio-cultural identification of the individual and becomes an instrument of its inculturation.

The concept proposes and verifies the periodization of the development of the Ukrainian amateur theater of the Soviet – post-Soviet period, which is based on the paradigm of the connection of the content, forms and functions of the theater with socio-cultural realities. The typology of Ukrainian amateur theater is carried out according to certain criteria (according to the species principle, the form of performance of the stage work, the age of the participants, etc.). Analysis of the typology of Ukrainian amateur theaters allows us to conclude that, despite the different organizational and substantive basis, different stage training of actors, excellent material and technical capabilities, stage sizes, there is a process of gradual approximation of amateur theater to professional. Innovative forms of amateur theater (verbatim, postmodernist theater, metaphorical theater, book theater, theater-museum, etc.) are identified. The hypothesis that in the XXI century the border of binary opposition of amateur-professional theater becomes transparent, interpenetrating is substantiated.

Key words: amateur theater, cultural-creative function, identity, inculturation, self-identification.

Підп. до друку 22.02.2021. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір друк. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 0,87. Зам. 032. Тираж 100.

Видавець і виготовлювач
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.